

vyplňa veľa činiteľov, medzi nimi aj súhrn dokumentov, smerníc a odporúčaní normujúcich činnosť školy, t. j. školský program. Učiteľia a vychovávateľia, ale najmä riaditeľia, živia kult programu ako daného, nemenného, bezproblémového predpisu. Autor kapitoly ponúka iný pohľad na školský program: ako na dielo ľudí, ktoré vzniklo na základe postupného výberu spomedzi alternatívnych riešení. Školský program nemusí byť za každú cenu taký, ako ho učiteľ pozná a tak isto mu nemusí byť prisudzované až dogmaticky pevné miesto v živote školy. Ide tu o intelektuálny dištanc od programu, ktorý usmerňuje, ale aj ohraničuje prácu učiteľa a je nevyhnutne potrebný pre svedomitú i kritickú realizáciu učiteľovho vzdelávacieho a výchovného poslania a pôsobenia.

Autori celú publikáciu pomenovali spoločným názvom *Sztuka nauczania*, teda *Umenie vyučovať*. Mohlo by tu ísť azda o metaforu, ale zároveň aj o doslovné chápanie významu tohto slovného spojenia. Podľa všetkého,

■
Václav Kulič: *Psychologie řízeného učení*. Praha, Academia 1992. (188 str., 25 obr., 16 tab.)

S menom Prof. PhDr. Václava Kuliča, DrSc. (do zrušenia pracovníka Pedagogického ústavu J. A. Komenského v Prahe) sme sa stretávali v súvislosti s modernými prúdmi pedagogiky a psychológie spojenými s programovaním učiva, psychodiagnostikou, meraním efektivity učenia, využívaním technických prostriedkov vo vzdelávaní a najmä psychologickými aspektami uplatnenia informačnej a výpočtovej techniky pri vyučovaní. Autor vydal celý rad knižných publikácií, štúdií a článkov v domácich

autori sa pri jej spracúvaní priklonili k druhému významovému plánu. Svedčí o tom o. i. to, že sa neštylizovali na „písanie učebnice“, ale zaznamenali to, čo o téme vedia a uviedli aj problémy, ktoré sú s ňou spojené. Upustili od tzv. „tvrdého“ učebnicového výkladového štýlu a zvolili si „mäkký“, subjektívnejší štýl. Študentom vysokých škôl — budúci učiteľom všeobecnovzdelávacích predmetov — ponúkli dostatočný počet variantov práce na sebe, a to vo viacerých tematických oblastiach, zaplňajúcich rozmanité stránky schopnosti či možnosti alebo aj potreby „umeنيا vyučovať“. Ich diskurzívny prístup k nastoleným témam, resp. k aktuálnym otázkam súčasnosti, poskytuje celému tomuto dielu šancu dostať sa nielen do tichých zákutí študentskej prípravy na čiastkové skúšky z tejto disciplíny, ale aj do rušného prostredia seminárnych miestností. A to považujeme za jednu z najväčších predností tejto učebnice.

V. OBERT

i zahraničných časopisoch. Je pozoruhodné, že problematikou riadenia učenia sa zaoberal už v r. 1964 a recenzovaná publikácia je zhrnutím výsledkov 25-ročnej teoretickej a experimentálnej činnosti autora.

Obsah recenzovanej práce autor rozdelil do troch väčších okruhov — častí: I. Všeobecné predpoklady, II. Systém riadeného učenia a III. Experimentálna evidencia. V prvej časti sa autor v rámci vymedzenia všeobecných východísk zaoberá históriou ľudského učenia, vznikom psychológie ako samostatnej vedy a ako príklady modelov učenia uvádza teórie učenia Skinnera a Galperina. V ďalších kapitolách tejto časti vymedzuje dva zá-

kladné pojmy: učenie a riadenie. Uplatňuje rozbor viacerých definícií a typológií učenia u význačných autorov. Napokon poukazuje na multifaktorovosť učenia a nutnosť uplatniť pri optimalizácii jeho riadenia systémový prístup.

Pre riadenie ako determinujúci faktor učenia navrhuje autor (s. 44) toto širšie pracovné vymedzenie: „Ide o cieľavedomý a premyslený sled rozhodnutí — na strane riadiaceho systému a alokáciu a realizáciu riadiacích impulzov, situácií a intervencií, na strane subjektu riadeného učenia o jeho vlastné integrujúce odozvy a autonómne aktivity navodzujúce a ovplyvňujúce priebeh učebných činností včítane organizácie a jeho vnútorných a vonkajších podmienok s cieľom zvyšovať účinnosť učenia a rozvoj jeho subjektu.“

Druhá časť tvorí jadro práce a zaoberá sa systémom riadeného učenia. V nej autor analyzuje tri základné prvky systému riadenia: jeho senzitivita na riadený jav a proces má zabezpečiť dostatočnú a kvalifikovanú informačnú bázu pre rozhodovania. Ďalší prvok je efektornosť systému, ktorú zaručuje repertoár jeho riadiacich pôsobení a obsahuje aj taxonómiu faktorov efektorov. Napokon ďalším prvkom je program pôsobenia na riadený systém. Chápe sa ako sled rozhodnutí o interaktívnom spájaní diagnostických informácií s účinnými efektormi. V ďalšej kapitole tejto časti označenej ako systém riadeného učenia autor uvádza a psychologicky interpretuje vzájomné väzby, pri čom uplatňuje kybernetický model a funkčne didaktický model.

Tretia časť publikácie je venovaná trom experimentom vychádzajúcim z koncepcie teórie riadeného učenia. V prvom výskumnom projekte autor sledoval stabilitu individuálne typologických charakteristík jednotlivca pri

rozličných činnostiach z hľadiska ich validity pre rozhodovanie v riadení učenia. Druhý projekt sa zamerával na učenie v automatizovanom labyrinte a dokázal možnosť zámerne vytvoriť pri riadenom učení nový kognitívno-regulatívny mechanizmus. Tretí experiment overoval možnosť využiť výpočtovú techniku k adaptívnemu riadeniu učenia numerických sústav. Sympatická je skromnosť autora, keď priznáva, že v niektorých experimentoch zapojil pomerne obmedzený počet pokusných osôb, a preto označuje experimenty ako „prípadové štúdie“, ktoré majú význam skôr pre formulovanie otázok a hypotéz. Z hľadiska čitateľa je táto experimentálna časť napísaná inštruktívne, pretože obsahuje popis všetkých stupňov postupu od teoretických východísk, hypotézy, popisu a organizácie projektu až k výsledkom, ich interpretácii a diskusií. Výsledky experimentov sú doložené tabuľkami, grafmi, vývojovými diagramami, vzorcami alebo aj matematickým modelom algoritmu riadenia. Metodika postupu môže poslúžiť ako vzorový príklad pre realizáciu iných výskumných projektov. Autor však zdôrazňuje, že projekty tohto typu možno ťažko realizovať bez pomoci výpočtovej techniky.

V závere práce autor zahŕňa postup a výsledky a naznačuje cestu od vonkajšieho riadenia učenia k psychickej autoregulácii. Riadenie a samorozvoj chápe ako dva komplementárne javy. Výsledným zmyslom riadenia je, aby sa napokon stalo zbytočným, pretože konečným cieľom je aktívny ľudský subjekt, ktorý prichádzajúce podnety spracúva, transformuje, informáciám udeľuje význam, interpretuje ich a ukladá do svojej hlavy často v odlišných štruktúrach, než v akých prichádzajú (s. 164).

Akým poznatkovým aparátom Kulič pracoval, dokazuje vyše 300 položiek

v mennom registri a zoznam literatúry na 10 stranách publikácie. Treba však priznať, že text celej práce nie je ľahkým čítaním. Vyžaduje od čitateľa sústredenie a osvojenie si pojmového a terminologického aparátu. Na druhej strane však jej štúdium poskytne precíznu orientáciu v problematike a pomôže orientovať sa vo výsledkoch nielen autora, ale aj najvýznamnejších vedcov v oblasti psycho-

lógie učenia. Prácu možno vnímať aj ako model pre metodológiu spracovania teoretických prístupov a realizácie výskumnej činnosti v oblasti pedagogiky a psychológie. Preto na publikáciu Václava Kuliča upozorňujeme všetkých, ktorí chcú v oblasti vzdelávania rozšíriť svoj rozhľad, aby mohli postupovať netradičnými cestami.

D. HAPALA

■

Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku. Zostavil E. Krapka a V. Mikula. Cambridge, Ontario-Canada 1990, 525 s., + 4 s. fotopríloh.

Vo víre udalostí posledných dvoch rokov iste neušlo pozornosti mnohých, že náš knižný trh obohatila publikácia, ktorá nielenže dozrievala na viacerých miestach, ale prišla na svet vďaka starostlivosti našich krajanov ďaleko za morom. Jej téma nemala v rokoch totality nádej na vydanie, lebo ide o rozsiahlu prácu kolektívu autorov, ktorí sa pokúsili zmapovať činnosť jezuitskej rehole na území Slovenska od jej začiatkov až do roku 1990.

Ak sme sa v dejinách pedagogiky a školstva niekedy predsa len odvážili spomenúť jezuitov, robilo sa to len marginálne, a aj to najčastejšie len v súvislosti s univerzitou v Trnave. Až teraz nám renomovaní autori, spoloivice sami príslušníci rehole, odkryli zastieranú, ale obdivuhodne mnohostrannú a užitočnú činnosť Spoločnosti Ježišovej na našom území v impozantnom diele, ktoré po niekoľkých pokusoch (najmä almanach z r. 1940) predstavuje istú syntézu, rozvrhnutú do štyroch podstatných častí a značného množstva kapitol.

V prvej časti autori analyzujú celkovú politicko-spoločenskú situáciu v

Európe 15. a 16. storočia v súvislosti s reformáciou v cirkvi. Kriticky uznávajú, že reforma bola oprávnená a potrebná už duchom zásady „ecclesia semper reformanda“ a otvorene uznávajú, že pápežstvo zlyhalo a nenašlo v sebe dost vnútorných síl a odvahy ju uskutočniť. Situácia v cirkvi, ako o tom svedčí aj dobová umelecká tvorba, bola súčasťou celkového spoločenského neporiadku, preto sa nemožno čudovať, že aj mnohí reformátori zišli zo správnej cesty. Začiatkom obnovy a súčasne nápravy sa stali až uznesením Tridentského koncilu. Do tohto obdobia spadá aj založenie Spoločnosti Ježišovej, jej rýchly rast a vzápätí aj nadviazanie spolupráce s uhorským episkopátom, najmä s ostrihomským arcibiskupom sídliacim v Trnave, Mikulášom Oláhom. Ten oznámil Rímu, že r. 1559 zriadil v Trnave katedrálnu školu, na ktorú potrebuje 10 profesorov a učiteľov teológie. Odpoveď bola na svoju dobu pomerne rýchla, po Vianociach 1561 sa začalo vyučovať a zakrátko mala škola 3 gramatické a 2 humanitné triedy, vyše 100 žiakov a 11 jezuitov-učiteľov. Vyučovacím jazykom bola, prirodzene, latinčina, pomocným jazykom nemčina. To bol zrod jezuitského školstva na Slovensku, od ktorého sa síce s peripetiami, ale postupne a cieľavedome odvíjali ďalšie akcie — založenie